

Pauliina Tikka

Inkluusio varhaiskasvatuspalveluiden ja esiopetuksen erityiskasvatuksessa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö

8.4.2013

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Pauliina Tikka Inklusio varhaiskasvatuspalveluiden ja esiopetuksen erityis- kasvatuksessa 31 sivua + 2 liitettä Kevät 2013
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Varhaiskasvatus
Ohjaaja	Lehtori Ulla Saukkonen Lehtori Riikka Tiitta
<p>Opinnäytetyön tarkoitus on tuottaa tietoa varhaiskasvatuspalveluiden ja esiopetuksen erityiskasvatuksen inklusiosta. Tutkin inklusiota Lastentarha- ja Opettajalehtien varhaiskasvatuksen erityiskasvatusta koskevien artikkeleiden kautta. Lehtien toimittajille Opetusalan ammattijärjestölle ja Lastentarhanopettajaliitolle tutkimus tarjoaa lastentarhanopettajaksi pätevöityvän näkemyksen lehtien hyödynnettävyydestä ammatillisessa kehityksessä.</p> <p>Tutkimuksen viitekehyksenä on teoria erityiskasvatuksen inklusiosta. Tutkimus on luonteeltaan laadullinen ja tutkimusaineiston analysointi tapahtuu kvalitatiivista sisällön analyysia käyttämällä.</p> <p>Tulokset osoittavat, että tutkimustieto ja toimintamenetelmät ovat lisääntyneet erityistä tukea tarvitseviin lapsiin liittyen. Tuen tarve on kasvanut. Varhaisen tunnistamisen ja varhaisen tuen merkitys on korostunut. Inklusion toteutuminen vaihtelee ympäri maata. Kuntien välillä on eroja varhaisen tuen toteuttamisessa ja erityislastentarhanopettajan palvelujen saatavuudessa, koska laista puuttuvat selkeät kriteerit.</p> <p>Johtopäätöksenä on, että inklusion toteutumiseksi päiväkodeissa pitää olla tarpeeksi koulutettua henkilökuntaa ja resursseja. Nykyisellään päivähoiton rakenteet ja kiire haittaavat laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttamista. Kasvattajat ovat alkaneet ymmärtää oman pedagogisen osaamisensa merkityksen ongelmien ennalta ehkäisyssä ja varhaisen ja erityisen tuen antamisessa. Erityispedagogisia menetelmiä voidaan myös soveltaa varhaiskasvatustyöhön.</p>	
Avainsanat	inklusio, varhaiskasvatus, erityiskasvatus, varhainen tuki, erityinen tuki

Author Title Number of Pages Date	Pauliina Tikka Inclusion in Special Education in Public Early Childhood and Pre-school Education 31 pages + 2 appendices 8 April 2013
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Early Education
Instructor	Ulla Saukkonen Senior Lecturer Riikka Tiitta Senior Lecturer
<p>The aim of this study was to get information about inclusion in special education in public early childhood and pre-school education. The data for the study were collected from the trade union magazines Opettaja and Lastentarha. The chosen articles dealt with special education. This study gives the Trade Union of Education in Finland and The Association of Kindergarten Teachers in Finland the viewpoint of a student qualifying as a kindergarten teacher about the benefit of these magazines to professional development. The theory of this study was inclusion in special education. As for methods, the study was qualitative. I made the analysis of the data using qualitative content analysis. The results showed that there was more data and methods to support children with special needs than in earlier decades. The need for support had increased. The importance of perceiving early support needs and giving early support was emphasized. Carrying out inclusion varied around the country. There were differences between municipalities about giving early support and services of special kindergarten teachers because there were no clear definitions in the law. The results lead to the conclusion that having enough educated personnel and resources is essential for carrying out inclusion. Under existing conditions the structures of day care and haste hinder the personnel's opportunity to implement early childhood education better. The educators in kindergartens have begun to understand their competence in the prevention of problems or giving early and special support to children. The methods of special pedagogy can be applied to educators' work in kindergartens.</p>	
Keywords	inclusion, early education, special education, early support, special support

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Päivähoidon ja perusopetuksen lainsäädäntö ja linjaukset sekä lastensuojelulaki erityiskasvatuksen määrittäjänä	2
2.1	Päivähoidon järjestäminen ja tavoitteet	2
2.2	Esiopetus perusopetuslaissa	2
2.3	Lastensuojelulaki	4
3	Erityiskasvatus ja inkluusio	5
3.1	Yhteiskunnalliset muutokset tuen tarpeen lisääjinä	5
3.2	Integraatio ja inkluusio yhteiskunnassa	5
3.3	Integraatio ja inkluusio koulussa	6
3.4	Inklusion toteutuminen päivähoidossa ja esiopetuksessa	7
4	Varhaiskasvatus- ja opetusalan ammattijärjestöt	10
4.1	OAJ ja Opettaja-lehti	10
4.2	Lastentarhanopettajaliitto ja Lastentarha-lehti	11
5	Tutkimuksen toteutus	12
5.1	Tutkimuksen kohdejoukko ja tutkimustehtävä	12
5.2	Tutkimuksen aineistonkeruu	12
5.3	Tutkimuksen eettisyys	13
5.4	Aineiston analyysi	14
6	Tutkimuksen tulokset	16
6.1	Inklusion historiallinen kehitys	16
6.2	Laki ja linjaukset	16
6.3	Varhaiskasvatustyön muutos	17
6.4	Varhaiskasvatustyön menetelmäosaaminen	20
7	Johtopäätökset	22
8	Tutkimuksen luotettavuus	25
9	Pohdinta	27
	Lähteet	29

Liitteet

Liite 1. Tutkimusaineisto

Liite 2. Aineiston luokittelukaavio

1 Johdanto

Varhaiserityiskasvatus perustuu kaikille lapsille yhteiseen ja yhtäläiseen laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksen sisällä lasten erityisen tuen tarpeisiin vastataan monimuotoisesti. Varhaiserityiskasvatus integroi varhaiskasvatukseen erityispedagogiikan osaamista. Sen tehtävänä on luoda oppimisympäristö, jossa kaikilla lapsilla on mahdollisuus kehittyä, kasvaa ja oppia yhdessä. (Varhaiskasvatuksen erityisopettaja 2007.)

Opinnäytetyöni tarkastelee erityiskasvatuksen inklusiota varhaiskasvatuspalveluissa ja esiopetuksessa. Tutkin inklusiota Lastentarhanopettajaliiton julkaiseman Lastentarha-lehden ja Opetusalan ammattijärjestön julkaiseman Opettaja-lehden varhaiskasvatuksen erityiskasvatusta koskevien artikkeleiden kautta. OAJ ja LTOL ry ovat keskeisiä lastentarhanopettajana työskentelevän edunvalvojia, ammatillisen identiteetin rakentajia sekä varhaiskasvatustyön kehittäjiä. Lehtien toimittajille OAJ:lle LTOL ry:lle ja opinnäytteeni tarjoaa lastentarhanopettajaksi pätevöityvän näkemyksen lehtien hyödynnettävyydestä ammatillisessa kehityksessä.

Tutkimuskohteeni on ajankohtainen, koska perusopetuslain muutos on vaikuttanut esiopetuksessa järjestettävän tukeen ja sen muotoihin. Päivähoitolakia ollaan myös uudistamassa ja uusi varhaiskasvatuslaki on tulossa vuonna 2014. Yhteiskunnalliset muutokset ovat lisänneet tuen tarpeiden syntymistä: lastensuojelun tarve on kasvanut, huono-osaisuus kasaantunut ja maahanmuuton määrä lisääntynyt. Myös oppimisvaikeuksien paremman tunnistamisen vuoksi tuen tarve on suurentunut. (Lukimat Erityisopetus n.d.)

Tutkimukseni viitekehyksenä on teoria erityiskasvatuksen inklusiosta. Tutkimus on luonteeltaan laadullinen ja tutkimusaineiston analysointi tapahtuu kvalitatiivista sisällön analyysia käyttämällä.

2 Päivähoidon ja perusopetuksen lainsäädäntö ja linjaukset sekä lastensuojelulaki erityiskasvatuksen määrittäjänä

2.1 Päivähoidon järjestäminen ja tavoitteet

Suomessa varhaiskasvatusta säätelee esiopetusta lukuun ottamatta päivähoitolaki ja -asetus. Laki sisältää säädökset esimerkiksi päivähoidon toimintamuodoista ja subjektiivisesta päivähoito-oikeudesta. Laki antaa kunnille vapauden päättää itse, miten päivähoito kunnassa järjestetään. (Laki lasten päivähoidosta 36/1973.)

Päivähoidon tavoitteena on tukea päivähoidossa olevien lasten koteja näiden kasvatustehtävässä sekä yhdessä kotien kanssa pyrkiä edistämään lapsen persoonallisuuden kehittymistä tasapainoiseksi. Lisäksi päivähoidon tulee tarjota omalta osaltaan lapselle turvalliset, jatkuvat ja lämpimät ihmissuhteet, monipuolisesti lapsen kehitystä tukevaa toimintaa ja lapsen lähtökohdat huomioon ottaen suotuisa kasvuympäristö. (Laki lasten päivähoidosta 36/1973.)

Kunnalla tulee olla käytössään lasten päivähoidossa esiintyvää tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan palveluja sekä päivähoitoa järjestettynä tai valvottuna tarpeen mukaisissa toimintamuodoissa tai laajuudessa. Erityisten olosuhteiden vaatiessa päivähoitoa voivat saada myös oppivelvollisuusikäiset ja sitä vanhemmat lapset. Päivähoitoasetuksen mukaan hoitoa järjestettäessä sosiaalisista ja kasvatuksellisista syistä sitä tarvitsevat ovat etusijalla päiväkotiin pääsyssä. Päivähoitoasetus määrittää, että hoidettavien lasten lukumäärässä tai kasvatushenkilökunnan määrässä on huomioitava, jos ryhmässä yksi tai useampia erityistä hoitoa tai kasvatusta tarvitseva lapsi. Tällaisesta lapsesta tulee myös olla lausunto asiantuntijalta ja hänelle on laadittava kuntoutussuunnitelma. (Laki lasten päivähoidosta 36/1973; Asetus lasten päivähoidosta 239/1973.)

2.2 Esiopetus perusopetuslaissa

Perusopetuslaissa määritellään oppivelvollisuudesta ja kunnan velvollisuudesta järjestää oppivelvollisuusikäisille maksutonta perusopetusta ja esiopetusta. Esiopetus alkaa edeltävänä vuonna ennen oppivelvollisuuden alkamista, mutta tietyin edellytyksin

vammaiselle lapselle voidaan antaa esiopetusta tätä aikaisemminkin riippuen lapsen oppivelvollisuuden alkamisesta. (Perusopetuslaki 628/1998.)

Opetuksen on oltava sivistystä ja tasa-arvoisuutta edistävää, tukea oppilaiden ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen kasvua sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lisäksi esiopetuksen tavoitteena on osana varhaiskasvatusta edistää lasten oppimisedellytyksiä. (Perusopetuslaki 628/1998.)

Perusopetuslain muutosten (642/2010) sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (Opetushallituksen määräys 51/011/2010) uudistuksen myötä vuoden 2011 aikana kunnat ovat alkaneet järjestää perus- ja esiopetusta lähikouluperiaatteen, varhaisen puuttumisen ja kolmiportaisen tuen mallin mukaisesti. Lähikouluperiaatteen mukaisesti jokaisella oppilaalla on oikeus opiskella itseään lähimpänä olevassa koulussa. Varhainen puuttuminen on tarkoitettu koko päiväkotij- ja kouluaikaa koskeväksi toimintamalliksi. Tavoitteena on havaita tuen tarve mahdollisimman varhain ja järjestää tukea mahdollisimman paljon yleisen tuen tasolla ja näin poistaa esteitä lapsen eheältä oppimiselta. (Lukimat n.d.)

Tuen on tarkoitus olla aiempaa suunnitelmallisempaa, joustavampaa ja jatkuvampaa. Suunnitelmallisuutta parannetaan arvioinnin ja tuen entistä paremmilla perusteluilla ja systemaattisuudella. Suunnitelmallisuutta lisäävät uudet asiakirjat: pedagoginen arvio ja -selvitys sekä opetussuunnitelmien perusteissa tarkennukset oppimissuunnitelmaan ja HOJKS:iin. Tavoitteena on, että tuen tarvetta ja oppimista arvioidaan ja seurataan suunnitelmallisesti, jotta lapsi saa joustavasti oikea-aikaista ja tasoista tukea. (Lukimat n.d.)

Kolmiportainen tuen malli koostuu yleisestä, tehostetusta ja erityisestä tuesta. Yleinen tuki perustuu laadukkaaseen varhaiskasvatukseen ja lapsen oikeuteen saada kasvuun ja oppimiseen tukea. Tuessa huomioidaan tarve kommunikaation tuelle ja tulkitsemis- ja avustajapalveluille. Jos lapsi tarvitsee säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja voi hän saada tehostettua tukea, joka perustuu esiopetuksen opettajan ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden laatimaan pedagogiseen arvioon. (Esiopetusesite 2012; Perusopetuslaki 642/2010 § 16 a.)

Lapsella voi olla vammasta, sairaudesta, toimintavajavuudesta tai kasvuympäristön riskitekijöistä johtuen myös tarve erityiselle tuelle. Silloin tehdään pedagoginen selvitys,

esiopetuksen järjestäjän hallinnollinen päätös, jossa määritetään myös oppivelvollisuuden ja esiopetuksen pituus. Selvitystä täydennetään tarvittaessa asiantuntijalausunnolla tai vastaavalla sosiaalisella selvityksellä. Lapselle tehdään vähintään vuosittain tarkistettava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Ennen esi- tai perusopetuksen alkamista tai niiden aikana ilman edeltävää pedagogista selvitystä ja tehostettua tukea voidaan jo myös tehdä erityisen tuen päätös. (Esiopetusesite 2012; Perusopetuslaki 642/2010 § 17.)

2.3 Lastensuojelulaki

Lastensuojelulain mukaan lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempien ja huoltajien kasvatustyötä ja pyrittävä tarvittaessa mahdollisimman varhain ohjaamaan perhe lastensuojelun piiriin. Jos perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana on kunnan järjestettävä ehkäisevää lastensuojelua, jonka tarkoitus on edistää ja turvata lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea vanhemmuutta. Esimerkiksi päivähoitossa ja opetuksessa annettava tuki ja erityinen tuki on ehkäisevää lastensuojelua. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

3 Erityiskasvatus ja inklusio

3.1 Yhteiskunnalliset muutokset tuen tarpeen lisääjinä

Oppimisessaan tukea tarvitsevia lapsia on yhä enemmän, mutta tälle ei ole yksittäistä syytä. Tuen tarpeita tunnistetaan nykyisin jo varhaisessa vaiheessa, koska tieto oppimisvaikeuksista on lisääntynyt ja diagnostiset keinot tarkentuneet. Perheiden tarve lastensuojelulle on kasvanut, mikä johtuu osittain taloudellisesti vaikeista vuosista ja kasaantuvasta huono-osaisuudesta. Yhteiskunnallinen muutos on myös maahanmuuttajalasten lisääntynyt määrä ja heidän suurempi tarpeensa tuelle: peruskoulussa maahanmuuttajalasten määrä erityisopetuspäätöksissä on muuhun väestöön nähden lähes kaksinkertainen, 10,8 prosenttia. Tuen tarpeen lisääntyminen johtuu myös yhteiskuntamme luonteesta: tietoyhteiskunnassa pärjääminen ei onnistu, jos perustaitojen oppiminen on vaikeaa, silloin kouluttautuminen ja työelämään sijoittuminen hankaloituu. (Lukimat Erityisopetus n.d.)

3.2 Integraatio ja inklusio yhteiskunnassa

Lapsuudella ja vammaisuudella on paljon yhteistä, sillä yhteiskunnallisina ilmiöinä ne molemmat ovat vähemmistöasemassa. Lapsuus ja vammaisuus ovat käsitteinä syntyneet ja määrittyneet ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa tietynä ajankohtana ja tietyissä ympäristöissä. Molemmat ovat kulttuurisesti rakennettuja ja sosiaalisesti tuotettuja. Tätä ajattelutapaa tarkastelemalla voidaan vammaisuutta ja lapsuutta koskevia uskomuksia, asenteita ja käytäntöjä muuttaa. Vammaisuus on hallinnollinen ja ekonominen käsite, mutta myös moraalinen käsite, johon sisältyy vastuunkantaminen. (Kontu – Suhonen 2008: 11- 15.)

Integraatio on pohjoismaisen koulutuspolitiikan käsite ja tavoite, joka pohjautuu demokraattisiin ihanteisiin kaikkien osallisuudesta yhteiskunnassa. Integraation syvin olemus on lähellä inklusiivisen kasvatuksen tavoitteita, jos integraatio ymmärretään myös muuna kuin fyysisenä yhdessä olona tai sijoitusratkaisuna. Integraation tavoittelussa voidaan erottaa erilaisia asteita ja muotoja. Kaikkien lasten yhdessä opettamisen eli fyysisen integraation on ajateltu synnyttävän yhteistoimintaa ja yhteistyötä eli toiminnallista integraatiota. Toiminnallisen integraation on ajateltu edistävän kaikkien osallistujien hyväksymistä, osallistumista ja myönteisten sosiaalisten suhteiden syntyä eli psyko-

logista ja sosiaalista integraatiota. Psykologisen ja sosiaalisen integraation on ajateltu rakentavan pohjaa koulutuksen jälkeiselle, myöhemmälle ihmisten väliselle tasa-arvolle yhteisöissä eli yhteiskunnalliselle integraatiolle. (Hautamäki ym. 2002: 182- 183.)

Käytännössä integraatio- ja inklusio-käsitteiden käytössä ilmenee toistuvasti epämääräisyyttä ja sekavuutta. Integraatio viittaa siihen, että joku on ulkopuolella ja hänet täytyy ottaa uudelleen mukaan. Inklusiossa lähdetään liikkeelle esimerkiksi kaikille alusta alkaen yhteisestä koulusta. (Hautamäki ym. 2002: 186- 187.)

3.3 Integraatio ja inklusio koulussa

Länsimaissa on koulujen erityisopetukseen kehittämiseen liittyen keskusteltu 1970-luvulta lähtien erityisopetuksen ja yleisopetuksen toisiinsa liittämisen mahdollisuudesta eli integraatiosta. Aiemmin myös päivähoiton erityiskasvatuksessa lapsen rooli ja asema on jäänyt taka-alalle. Lääketieteellisen diagnoosin perusteella lapsia on luokiteltu erityisiksi ja päähuomio on ollut yksilöissä ja heidän ongelmallisiksi koetuissa piirteissään. Lapset ovat olleet erityiskasvatuksessa mukana institutionaalisten toimien kohteena enemmän kuin omien näkemystensä esittäjinä. Heitä on kuntoutettu yksilöllisesti yksilökuntoutuksena, jonka vuoksi osaltaan vertaisryhmä on pidetty erillään tukea tarvitsevista lapsista. (Moberg 2001: 34; Viittala, Kaisu 2006.)

Vuonna 1994 laadittu Unescon Salamanca-sopimus ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus vuodelta 2007 ovat kansainvälisiä linjauksia ja julistuksia, joissa vaadittiin kaikille lapsille ja nuorille pääsyä koulutukseen ja mahdollisuutta hyvään oppimiseen. Samalla luotiin perustukset integraatiolle ja inklusiolle. Unescon mukaan laajasti määriteltynä inklusiolla tarkoitetaan laadukasta kasvatusta ja opetusta kaikille lapsille riippumatta siitä tarvitsevatko he tukea. Inklusiivisten ajatusten tulisi koskettaa koko kasvatus- ja opetusjärjestelmää ja kehittää kaikkien lasten kasvatusta ja opetusta pedagogisesti laadukkaammaksi: oppimisen ja osallistumisen esteitä tulee poistaa tai vähentää. Esteet voivat olla esimerkiksi alkuperään, sukupuoleen, sosiaaliseen statukseen, vammaisuuteen, uskontoon, kieleen ja sosio-ekonomiseen tilanteeseen liittyviä. Este voi olla myös koulutusjärjestelmän tai koulun sisällä: käytetään toimimattomia opetusmenetelmiä ja sisältöjä tai asenteet ovat varauksellisia erilaisuutta kohtaan. Kaikkien huomioon ottaminen, tasapuolisuus ja kunnioitus on inklusion toteutumiseksi olennaista. Inklusio on täten käsite, mutta myös arvoihin liittyvä ymmär-

rys yhteiskunnasta ja toimintaa ohjaava periaate. (Alijoki – Pihlaja 2011: 265; Jormakka 2011: 19; Lukimat Erityisopetus n.d; Väyrynen 2001: 18.)

Perusopetuksessa ja varhaiskasvatuksessa inklusiosta käydään keskustelua, jotta toimintakulttuuri muuttuisi. Inklusiota toteutetaan perusopetuksessa lähikouluperiaatteella: lapsi saa lähikoulussaan tarvitsemansa tuen oppimiseensa myös silloin kun oppiminen poikkeaa tavallisesta kehityksestä. Tavoite on, että lapsi pystyy elämään mahdollisimman tavallista arkea kun palvelut tulevat hänen luoksensa eikä toisinpäin. Myös varhaiskasvatuksessa on siirrytty kaikille lapsille yhteiseen kasvatukseen ja palveluihin. Sen myötä mahdollistuu osaltaan uusien käytäntöjen ja tapojen omaksuminen. Lasten vahvuudet ja osallisuus, muuttuneet vammaisuuden mallit ja lasten oikeuksien toteuttaminen ovat olennaisia, samoin myönteisten näkemysten luominen toisista. (Alijoki – Pihlaja 2011: 265; Lukimat Erityisopetus n.d; Viittala, Kaisu 2006.)

Huolimatta laajasti hyväksytystä ja virallisesta periaatteesta tavoitella integraatiota ja inklusiota on Suomessa kuitenkin yhä erityiskouluissa ja erityisluokissa tapahtuva erityisopetusta. Erityiskoulutraditio on vahva ja täydelliseen inklusioon ei ole koskaan kaikkien kohdalla pyritty, koska erikoistuneiden yksiköiden ajatellaan pystyvän vastaamaan paremmin paljon erilaista ja erikoistunutta tukea tarvitsevien lasten ja nuorten tarpeisiin. (Alijoki – Pihlaja 2011: 265; Moberg 2001: 34; Lukimat Erityisopetus n.d.)

3.4 Inklusion toteutuminen päivähoitossa ja esiopetuksessa

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää pienten lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Vanhempien ja kasvatusalan ammattilaisten kasvatuskumppanuus on olennaista tämän kasvatustehtävän onnistumisen kannalta. Erityistä tukea tarvitsevia lapsia koskien on olennaista huomioida, että he ovat myös ensisijaisesti kehittyviä ja oppivia lapsia, joilla on samanlaisia perustarpeita kuin muillakin lapsilla. He haluavat kuulua johonkin, tuntea olonsa turvalliseksi, oppia uutta, liikkua ja niin edelleen. Tukea tarvitseva lapsi on ensisijaisesti lapsi, jolla on vahvuuksia ja muiden lasten kanssa erottelevia piirteitä enemmän yhteisiä. Inklusion toteutumisen kannalta tuen järjestämisessä tärkeätä on, että sitä toteutetaan mahdollisimman pitkälle varhaiskasvatuspalvelujen yhteydessä, jolloin lapsi toimii osana ryhmäänsä ja saa tukea myös sosiaalisten kontaktien muodostamiseen ryhmässään. (Alijoki 2006: 159; Heikkilä – Ihalainen – Välimäki 2007: 35- 36; Kontu – Suhonen 2008: 11; Moberg – Vehmas 2009: 47- 73; Varhaiskasvatuksen erityisopettaja 2007.)

Päivähoidossa on parantamisen varaa inklusion toteutumiseksi. Päivähoidon rakenteesta ja yhteisistä palveluista inklusiivisuus löytyy, mutta päivähoitopaikka, asuinkunta ja lapsen erityisen tuen tarpeen laatu asettavat lapset keskenään eriarvoiseen asemaan. Inklusiivisuutta lisäävä ammatillinen osaaminen, kunnallinen resursointi ja lasten ja vanhempien osallisuus toteutuu huonosti päivähoitossa. (Pihlaja 2009: 42- 53.)

Suhosen tutkimus ” ”Erityistä tukea tarvitsevan taaperon päiväkotiin sopeutuminen” Monitapaustutkimus vuorovaikutussuhteista ja niiden rakentumisesta” kertoo, että koulutus määrittää kasvattajan sitoutumista vuorovaikutukseen lapsen kanssa: mitä koulutuneempi aikuinen on sitä sitoutuneempi hän on vuorovaikutukseen lapsen kanssa. Lapsen sitoutuminen toimintaan on suurinta silloin, kun aikuinen ohjaa lasta vuorovai- kutteisesti huomioimalla lasten aloitteita, tekemällä leikkialoitteita sekä aloitteita yhteiseen toimintaan muiden lasten kanssa ja toimien mallina ja rohkaisuna lapsille. Mitä sitoutuneempia aikuiset ovat toimintaan sitä sitoutuneemmin lapsetkin toimivat. (Suhonen 2009: 99- 101.)

Toisaalta ”Se on yhteistä työtä. Alueellisen erityislastentarhanopettajan työn muotoutuminen lähipäiväkodissa”- tutkimuksessaan Jormakka kertoo, että lapsen tarvitsema tuki on mahdollista sisällyttää tavalliseen päivähoitoon, kun osaamista jaetaan, hallinto sitoutuu tukemaan kaikille lapsille sopivan varhaiskasvatustyön kehittämiseen ja resursointia suunnataan tavallisiin ryhmiin. Osaamisen tulisi olla koko henkilöstön ja sen myötä myös lasten saatavilla. Alue-elton ja erityislastentarhanopettajan tehtävänä on jakaa osaamistaan ja työskennellä kasvatustilanteissa sekä olla mukana lapseen liittyvissä keskusteluissa vanhempien ja muun verkoston kanssa. Jormakan mukaan alue- elton avulla kasvatushenkilöstön erityiskasvatusosaamista pystytään lisäämään ja tuomaan erityisosaamista lähemmäksi lasten arkea. Osaamisen jakamisen ja perheläh- töisen ajattelun myötä kasvatushenkilöstö ja vanhemmat valtaistuvat ja lapsi pystyy olemaan omassa lähipäiväkodissään. (Jormakka 2011: 135.)

Myös From kertoo ” ”Että sais olla lapsena toisten lasten joukossa”: substantiivinen teoria erityistä tukea tarvitsevan lapsen toiminnallisesta osallistumisesta toimintaympä- ristöissään”- väitöksessään, että on perusteltua nostaa esille varhaiskasvatuksen asi- antuntijoiden tietämys lapsuudesta, lapsen arjen toiminnasta ja osallistumisesta sekä vanhempien tasavertainen rooli lapsensa asiantuntijana. Kasvatuksen ja kuntoutuksen niveltymisen kehittämisessä kuntoutusta toteuttavien terapeuttien tulisi voida työsken- nellä yhteistyössä vanhempien ja kasvatushenkilöstön kanssa lapsen arkiympäristös-

sä. Inklusion toteutumiseksi terapeuttien tulee toimia päiväkodissa tukea tarvitsevan lapsen pienryhmissä ja muissa toiminnoissa, johon hän osallistuu. Samalla saadesaan näkemystä lapselle merkityksellisiin toimintoihin ja taitoihin voi terapeutti jakaa asiantuntemustaan kasvatushenkilöstölle. Tutkimus toi esiin myös erityistä tukea tarvitsevan lapsen toimintaan ja osallistumiseen vaikuttavat sosiaalisen kommunikaation haasteet. Kuntoutuksen ja kasvatuksen rajapinnalla oltaessa on kyse myös lapsen itsensä valtaistumisesta: onko lapsen mahdollista osallistua sopivalla tavalla vertaisryhmänsä toimintaan vai rajataanko vuorovaikutus lähtökohtaisesti lapsen ja aikuisen väliseksi, inklusiota estäväksi. (From 2010: 113- 115.)

Erityistä tukea tarvitsevien lasten polkuja esiopetuksesta alkuopetukseen tutkineen Alijoen mukaan esiopetusopettajat kokevat lapset, joilla on sosiaalis-emotionaalisia ongelmia, erityisen haastaviksi tavallisessa lapsiryhmässä, koska he tarvitsevat käyttäytymisensä tuessa aikuisen konkreettista apua. Muilta lapsilta saatu malli ja vertais-tuki ei ole heidän kohdallaan riittävää, sillä nämä lapset eivät pysty hyötymään niistä. Opettajat kokevat lisäresursoinnin olevan kaikkien lasten kehityksen ja oppimisen kannalta välttämätöntä, jos erityistä tukea tarvitsevia lapsia sijoitetaan tavalliseen lapsiryhmään. Tutkimus osoitti myös, että osa lapsista pystyi osallistumaan alkuopetuksessa yleisopetukseen, jos sai erityistä tukea esiopetusvuotensa ajan. (Alijoki 2006: 159.)

4 Varhaiskasvatus- ja opetusalan ammattijärjestöt

Keskeinen työelämäyhteys opinnäytteessäni on Opetusalan ammattijärjestö ja Lastentarhanopettajaliitto, jotka julkaisevat tutkimusaineistonani käyttämiäni Opettaja- ja Lastentarha-lehteä.

Opettaja- ja Lastentarha-lehtien taustalla olevat ammattijärjestöt vaikuttavat yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, toimivat jäsentensä edunvalvojina ja ovat näyteikkuna myös lastentarhanopettajan ammattiin. (Lastentarha 2013; Opettaja n.d.)

4.1 OAJ ja Opettaja-lehti

Opetusalan ammattijärjestö on koulutettuja palkansaajia edustavan keskusjärjestö Akavan jäsenjärjestö. Painoarvoltaan ja jäsenmäärältään se on merkittävin niistä. OAJ hoitaa opetusalan edunvalvontaa varhaiskasvatuksesta aikuiskoulutukseen. Järjestö turvaa opetusallalla työskentelevien oikeudellista ja yleistä taloudellista sekä sosiaalista asemaa ja parantaa työolosuhteita. Järjestön tavoitteena on kehittää koko opetus- ja kasvatusalaa. OAJ vaikuttaa aktiivisesti varhaiskasvatuksen ja opetusalan kehitykseen ja lainsäädäntöön. (OAJ n.d.)

OAJ:hin kuuluu lastentarhanopettajia, peruskoulun, lukion, ammatillisten oppilaitosten, ammattikorkeakoulujen, taiteen perusopetuksen ja vapaan sivistystyön opettajia sekä koulujen ja oppilaitosten johtajia ja rehtoreita, opetus- ja sivistystoimen johtajia ja asiantuntijoita ja yliopistojen lehtoreita. Jäsenenä on myös opettajaksi opiskelevia ja eläkkeelle jääneitä opettajia. OAJ:ssa on jäseniä noin 120 000. Opettajien ammattijärjestötoiminta on alkanut 1880-luvulla ja Opetusalan Ammattijärjestö perustettiin vuonna 1973. (OAJ n.d.)

Opettaja-lehti on OAJ:n julkaisema ammatti- ja järjestölehti. Se on Suomen vanhin aikakauslehti sekä yksi suurimmista: se on ilmestynyt yli 100 vuotta ja sitä julkaistaan 40 kertaa vuodessa. Opettaja-lehteä lukevat opettajat varhaiskasvatuksesta aikuiskoulutukseen. Lehti jaetaan myös kaikille kansanedustajille ja opetushallinnon virkamiehille. Useimpien kuntien koulu- tai vastaavien lautakuntien jäsenet ja johtokuntien jäsenet lukevat säännöllisesti lehteä. Opettaja-lehden virallinen levikki on lähes 100 000. Kansallisen mediatutkimuksen tuore selvitys kertoo, että lehdellä on lukijoita nyt 173 000. (Opettaja n.d.)

Opettaja-lehden päätoimittajat ovat alusta lähtien vaikuttaneet voimakkaasti koulutuspolitiikkaan, esimerkiksi peruskoulu-uudistukseen ja opettajien koulutuksen suunnitteluun. Opettaja-lehden päätoimittajana on toiminut Hannu Laaksola vuodesta 1987 lähtien. 1990-luvulta lähtien Opettaja-lehti on toiminut muun muassa Aikakauslehtien liitossa, jonka kautta se pyrkii vaikuttamaan aikakauslehtien ja erityisesti ammatti- ja järjestölehtien asemaan. (Opettaja n.d.)

4.2 Lastentarhanopettajaliitto ja Lastentarha-lehti

Lastentarhanopettajaliitto LTOL ry kuuluu Opetusalan ammattijärjestö OAJ:hin. Lastentarhanopettajaliitto on perustettu vuonna 1919 ja se on alusta pitäen työskennellyt lastentarhatyön kehittämiseksi ja jäsentensä etujen turvaamiseksi sekä heidän hyvinvointinsa edistämiseksi. Lastentarhanopettajaliitto toimii varhaiskasvatuksen asiantuntijana ja vaikuttaa lapsen asemaa koskevaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. (Lastentarhanopettajaliitto 2012.)

Vuonna 2012 Lastentarhanopettajaliiton jäseniä oli 13 900 ja jäsenmäärä on ollut nousussa jo vuosia. Lastentarhanopettajaliiton jäsenet työskentelevät varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen eri tehtävissä, esimerkiksi lastentarhanopettajina, perhepäivähoidonohjaajina, erityislasterhanopettajina, päiväkodinjohtajina, kasvatustoiminnan ohjaajina ja erilaisissa asiantuntijatehtävissä. (Lastentarhanopettajaliitto 2012.)

Lastentarha on vuonna 1937 perustettu Lastentarhanopettajaliiton julkaisema varhaiskasvatuksen ammatti- ja järjestölehti. Lastentarhanopettajaliiton jäsenet ja Suomen Opettajaksi Opiskelevien liitto SOOL ry:n LTO- opiskelijajäsenet saavat lehden jäsenetuna, yhdistykset ja yritykset voivat tilata sitä. (Lastentarha 2013.)

5 Tutkimuksen toteutus

5.1 Tutkimuksen kohdejoukko ja tutkimustehtävä

Valitsin opinnäytetyöni kohdejoukoksi kaksi varhaiskasvatus- ja opetusalan ammatti- ja järjestölehteä: Lastentarha- ja Opettaja-lehden. Tutkimuskysymyksenäni on miten varhaiskasvatuksen erityiskasvatuksen inklusio tulee esille näissä kahdessa varhaiskasvatus- ja opetusalan ammatti- ja järjestölehdessä. Lehtiä toimittaville Opetusalan ammattijärjestölle ja Lastentarhanopettajaliitolle työ tarjoaa varhaiskasvatusalalla työskennelleen ja lastentarhanopettajaksi pätevöityvän näkemyksen ammatti- ja järjestölehtien hyödyllisyydestä ammatillisen kehityksen kannalta.

Kvalitatiivinen tutkimus voidaan erottaa kvantitatiivisesta tutkimuksesta määrittämällä se ei-numeraaliseksi kuvaukseksi aineistosta ja sen analyysistä. Opinnäytteeni on laadullinen tutkimus. (Eskola – Suoranta 2003: 13- 15.)

Harkinnanvarainen otanta tarkoittaa, että valitsemalla tutkimuksen kohdejoukoksi vain vähän tapauksia voidaan keskittyä analysoimaan niitä hyvin tarkasti. Tieteellisyys muodostuu laadusta eikä määrästä. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan tarkasti jotain ilmiötä tai tapahtumaa, tulkitsemaan teoreettisesti mielekkäällä tavalla jotakin ilmiötä tai ymmärtämään tiettyä toimintaa. (Eskola – Suoranta 2003: 18; Sarajärvi – Tuomi 2002: 87.)

Varhaiskasvatuspalveluiden ja esiopetuksen erityiskasvatuksen inklusiota tutkiakseni rajasin aineistoni Opettaja- ja Lastentarha-lehteen, jotka ovat lastentarhanopettajan työn kannalta kasvatus- ja opetusalan keskeisimpiä ammatillista tutkimustietoa sekä ammattikunnan näkemyksiä esittäviä julkaisuja. Aineiston hakemisen rajasin vuosille 2007- 2012, koska tarkoituksena oli tutkia lähivuosina tapahtuneita asioita erityiskasvatuksen inklusiossa.

5.2 Tutkimuksen aineistonkeruu

Aineistonkeruussa voidaan hyödyntää kirjallista materiaalia: yksityisiä dokumentteja tai joukkotiedotuksen tuotteita. Joukkotiedotuksen tuotteita ovat muun muassa sanoma- ja aikakauslehdet. (Sarajärvi – Tuomi 2002: 86.)

Opettaja-lehdestä varhaiskasvatuksen erityiskasvatukseen liittyvien artikkelien etsimiseen käytin lehden verkkosivuilla olevaa vuoteen 1992 asti ulottuvaa arkistoa julkaistuista lehdistä. Hakutoiminto huomioi vain yhden sanan, sain nolla osumaa käyttäessäni kahta sanaa haussa. Hain artikkeleita hakusanoilla varhaiskasvatus, erityiskasvatus, varhaiskasvatuksen erityiskasvatus, erityispedagogiikka, erityisopetus, päivähoito, päiväkotii. Etsin artikkeleita myös kirjastossa olevista Opettaja-lehdistä. Varhaiskasvatuksen erityiskasvatukseen liittyviä artikkeleita oli kolme kappaletta vuosilta 2007- 2011.

Lastentarha-lehti ei ilmesty verkossa joten aineistonkeruussa hyödynsin uusimpien vuosikertojen jokaisen vuoden viimeisessä numerossa olevaa koontia eri teemoittain vuoden aikana lehdessä olleista artikkeleista. Artikkeleita varhaiskasvatuksen erityiskasvatukseen liittyen oli 15 kappaletta vuosilta 2008- 2011.

Opettaja-lehdestä sain tutkimukseeni kolme artikkelia ja Lastentarha-lehdestä 15, yhteensä 18 artikkelia. Tarkoitus oli tutkia molempia lehtiä, mutta Lastentarha-lehdessä tutkimuskysymykseen liittyviä artikkeleita oli paljon enemmän kuin Opettaja-lehdessä. En ottanut Lastentarha-lehdestä mukaan vuotta 2007, koska tutkimuskysymykseen vastaamisen kannalta aineistoa oli jo vuosilta 2008- 2011 runsaasti. Kummassakaan lehdessä ei ollut varhaiskasvatuksen erityiskasvatukseen liittyviä artikkeleita vuodelta 2012.

5.3 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuksen tekemiseen liittyy useita eettisiä kysymyksiä, jotka tutkijan on huomioitava. Tiedon hankkimiseen ja julkistamiseen liittyvät tutkimuseettiset periaatteet ovat yleisesti hyväksytyjä ja niihin perehtyminen on tutkijan vastuulla. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2007: 23.)

Hyvä tieteellinen käytäntö edellyttää rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä ja arvioitaessa tutkimuksia ja niiden tuloksia. Tieteelliselle tutkimukselle olennaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä tulee soveltaa ja toteuttaa tieteellisen tiedon luonteelle ominaista avoimuutta tutkimustuloksia julkaistaessa. Muiden tutkijoiden työ ja saavutukset tulee asianmukaisesti huomioida: heidän työtään tulee kunnioittaa ja antaa sille kuuluva arvo ja merkitys omassa tutkimuksessa ja sen tulosten julkaisemisessa. Oman tutkimuksen tulee olla yksityiskohtaisesti ja tieteelliselle tiedolle laadittu-

jen vaatimusten edellyttämällä tavalla suunniteltu, toteutettu ja raportoitu. (Hirsjärvi ym. 2007: 24.)

Käytin Opettaja- ja Lastentarha-lehtiä tutkimusaineistonani sekä muita lähteitä teoreettiseen viitekehykseni ja tutkimusmetodieni esittelyyn. Kaikki tutkimusaineistonani olleet artikkelit näistä kahdesta lehdestä ovat Liitteessä 1. Tutkimuskohteenani olleet artikkelit ovat joukkotiedotuksen tuotteita, joten tutkimuksen lukijan on mahdollista saada ne luettavaksi. Kaikkea lähdeaineistoa koskien tein lähdeviittaukset huolellisesti.

5.4 Aineiston analyysi

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tärkeää, että tutkija selostaa tarkasti tutkimuksensa toteutuksen vaihe vaiheelta. Laadullisen aineiston analysoinnissa on keskeistä luokittelu. Tutkijan tulee kertoa lukijalle, luokittelun perusteet ja niiden syntymisen alkujuuret. Tutkija pystyy raportoinnissaan tarjoamaan lukijalle mahdollisuuden arvioida, onko tutkijan käsitys tutkittavasta ilmiöstä lukijalle uskottava. (Aaltola – Valli 2010: 83; Hirsjärvi ym. 2007: 226- 227.)

Analysoin tutkimusaineistoa aineistolähtöisesti. Aineistolähtöisellä analyysillä tutkimusaineistosta yritetään muodostaa teoreettinen kokonaisuus. Tutkimuksen tarkoitus ja tehtävänasettelu määrittävät analyysiyksikköjen valintaa aineistosta, mutta analyysiyksiköt eivät ole ennalta harkittuja tai sovittuja. (Sarajärvi – Tuomi 2002: 97.)

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi koostuu kolmesta osasta: aineiston pelkistämisestä eli redusoinnista, aineiston ryhmittelystä eli klusteroinnista ja teoreettisten käsitteiden luomisesta eli abstrahoinnista. Aineiston analysointi alkaa analyysiyksikön määrittämisellä. Se voi olla sana, lause tai sen osa tai usean lauseen ajatuskokonaisuus. Aineiston pelkistämisessä informaatiota tiivistetään tai pilkotaan osiin tutkimustehtävän mukaisesti, ryhmittelyssä koodatut ilmaisut käydään läpi samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia etsien. Luokittelua voidaan tehdä esimerkiksi tutkittavana olevan ilmiön piirteen, ominaisuuden tai käsityksen mukaisesti. Alaluokista muodostetaan yhdistävien tekijöiden mukaan ylä- ja pääluokkia. Ryhmittelyä seuraa käsitteellistäminen, tutkimuksen kannalta olennaisesta tiedosta muodostetaan teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä. Myös ryhmittely on jo osaltaan käsitteellistämistä. (Sarajärvi – Tuomi 2002: 110-114.)

Tutkimusaineistoni analysoinnin aloitin lukemalla kaikki artikkelit läpi ja alleviivaamalla jokaisesta tutkimuskysymyksen kannalta keskeisimmän sisällön. Aineiston kannalta hyödyllisintä oli valita analyysiyksiköksi ajatuskokonaisuus. Koodasin eri asioihin liittyvät ajatuskokonaisuudet eri väreillä. Jotkut ajatuskokonaisuudet sopivat kahteen eri luokkaan. Jokaisen artikkelin kohdalla muodostin myös kokonaiskuvan teemoista, jota artikkeli käsittelee, jotta aineiston luokittelun jatkaminen olisi helpompaa.

Aineistoa oli yhteensä noin 33 sivua. Aineistona olevat artikkelit pohjautuvat erityiskasvatuksen asiantuntijoiden haastatteluihin, tutkimustietoon ja kenttäkokemuksiin. Haastateltavina oli varhaiskasvatuksen ja kuntoutuksen asiantuntijoita: esimerkiksi tutkijoita, erityislastentarhanopettajia, kiertäviä erityislastentarhanopettajia, lastentarhanopettajia, laaja-alainen erityislastentarhanopettaja ja opetusneuvos. Lastentarha- ja Opettajalehden käsittelemien aiheiden välillä oli yhteneväisyyksiä, joten selkeää eroa lehtien varhaiskasvatuksen erityiskasvatusta koskevista artikkeleista ei löytynyt.

Molempien lehtien artikkeleista muodostin luokkia, joita syntyi yhteensä seitsemän: varhaiskasvatustyön muutos, erityispedagoginen osaaminen, varhaiskasvatusosaaminen, kehityshäiriöt, laki ja linjaukset, koulutus sekä inklusion historiallinen kehitys. Luokista yhdistin erityispedagogisen osaamisen, varhaiskasvatusosaamisen ja kehityshäiriöt yhdeksi pääluokaksi nimeltä varhaiskasvatustyön menetelmäosaaminen. Koulutus- ja työluokista muodostin pääluokan varhaiskasvatustyön muutos. Tuloksia tarkastelin näiden neljän luokan perusteella. Luokittelusta on kaavio liitteessä 2.

Tutkimusaineistoni on vuosilta 2007- 2012. Inklusion historiaa koskeva luokka käsittelee viittauksia aineistossa aikaan ennen vuotta 2000. Laki ja linjaukset-, varhaiskasvatustyön muutos- ja varhaiskasvatustyön menetelmäosaaminen-luokissa esittelin tulokset vuositasolla, jotta mahdollinen ajallinen muutos on myös lukijan arvioitavissa. Laki- ja linjaukset-luokassa ovat tulokset, jotka liittyvät lainsäädäntöön tai linjauksiin sekä niihin toivottuihin muutoksiin. Varhaiskasvatustyön muutos-luokka liittyy työssä tapahtuneisiin muutoksiin. varhaiskasvatustyön menetelmäosaaminen -luokassa tulokset käsittelevät varhaiskasvatukseen liittyvää osaamista ja erityispedagogista osaamista.

6 Tutkimuksen tulokset

6.1 Inklusion historiallinen kehitys

Aineiston mukaan 1980-luvulla kiertäviä erityislastentarhanopettajia (kelto) oli vasta muutama ja Vantaalla keltojen työ keskittyi asenteisiin vaikuttamiseen ja erityisyyteen liittyvien asioiden avaamiseen. Keltot rakensivat verkostoja erityistä tukea tarvitsevien lasten tilanteen parantamiseksi ja varhaiskasvatuksen kehittämiseksi. He jalkauttivat menetelmätietoa päivähoidon arkeen, sillä internetiä ei vielä ollut vertaistuen ja tiedon saamiseen. Neurologisista ongelmista tietoa oli vähän kunnes 1990-luvun alussa sitä tuli lisää, jolloin niihin liittyvä pelko, tuska ja hämmennys vähenivät.

Erityistä tukea kehitettiin 1990-luvulla, mikä vei liikaa resursseja ja jätti liian monta lasta määrittelyjen ulkopuolelle. Saman vuosikymmenen alussa sosiaalipalvelut markkinoitettiin ja päivähoitolain muutoksen sekä laman vuoksi monilta lapsilta vietiin mahdollisuus yhteiseen toimintaan päiväkodissa ja tukea eniten tarvitsevat lapset ja vanhemmat saivat sitä aiempaa vähemmän.

Aineiston mukaan varhaiseryisopetuksen maisterikoulutus aloitettiin vuonna 1997 tavoitteenaan vastata päivähoidon ja koulun nivelvaiheen tarpeisiin, mutta koulutus keskittyikin varhaiskasvatuksen puolelle. Tarkoituksena oli myös saada päivähoitoon maisteritasoiset erityisopettajat kuten perusopetuksessa.

6.2 Laki ja linjaukset

Aineistossa vuodelta 2008 Lastentarhanopettajaliitto vaati erityistä tukea tarvitseville lapsille oikeutta tarvittaessa saada joka päivä ryhmässään erityisopettajan ohjausta. Lain ei nähty takaavan erityistä tukea tarvitseville lapsille erityislastentarhanopettajan palveluita kaikkialla maassa. Kunnissa oli myös pulaa suhteellisesti eniten erityislastentarhanopettajista. Varhaiseryisikasvatuksen lähtökohdan, inklusion ei nähty toteutuvan Suomessa. Erityisen tuen määrittelyyn ei myöskään ollut selkeitä ohjeita.

Vuonna 2008 Hyvinkäällä esitettiin, että päiväkodin ja koulun nivelvaihetta tulisi kehittää ja vanhempien, koulun ja päiväkodin henkilöstön välille saada lisää yhteistä keskustelua.

Vuonna 2009 kerrottiin nykypäiväkodin olevan hallinnollistettu laitos, päällekkäisten ja osittain ristiriitaisten tehtävien hybridi. Aineiston mukaan johtajan ja lastentarhanopettajien aika menee palaverissa ja raporttien kirjoittamisessa, mikä on pois lapsilta. Päivähoitojärjestelmän kerrottiin olevan pirstaloitunut ja kuntien lisänneen hoitotehokkuutta, jolloin lasten elämä jää heidän vanhempiensa voimavarojen ja kykyjen varaan.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet uudistuivat 2010 ja sitä käsiteltiin aineistossa vuonna 2011. Tuen entistä suurempi suunnitelmallisuus, joustavuus, lapsen oikeus saada tukea heti, oppilashuolto ja tuen kolmiportaisuus olivat suurimmat muutokset. Varhaista, ennaltaehkäisevää tukea korostettiin sekä lastentarhanopettajan pedagogista osaamista ja asiantuntijuutta. Myös salassapitoon tuli muutoksia. Uudistuksia edelsi lisääntynyt tuen tarve: perusopetuksessa erityisen tuen tarpeen kerrottiin kaksinkertaistuneen kymmenessä vuodessa ja tuen tarpeita myös pystyttävän tunnistamaan aiempaa paremmin.

Vuoden 2011 aineistossa kerrottiin, että vain harvalla kunnalla on tarjota lapselle toimintaterapiaa ja että myös jonot terapiaan ovat pitkiä. Pääkaupunkiseudulla tilanne oli muuta maata parempi. Kuntoutumisen kannalta kuntoutuksen aloittaminen mahdollisimman varhain olisi parasta lapselle.

Samana vuonna tuotiin esiin, että varhaiskasvatuksen asiakirjoihin on kirjattu lapsen oikeus saada varhaista tukea jo ennen lääketieteellistä diagnoosia, mutta kuntien välillä olevan eroja varhaisen tuen toteuttamisessa. Varhaisen tuen kerrottiin olevan liikaa yksittäisten ihmisten varassa ja yhteistyöltä puuttuvan yhtä selkeät raamit kuin erityisen tuen puolella.

Erityislastentarhanopettajien mukaan erityislapsia koskevat säännöt oli tuotu laissa heikosti esiin. Erityistä tukea tarvitsevia lapsia kerrottiin olevan yhä enemmän, mutta lapsiryhmien koossa ja henkilöstön määrässä tätä ei oltu huomioitu. Suosituksista haettiin lakisääteisiä, jotta niitä noudatettaisiin.

6.3 Varhaiskasvatustyön muutos

Aineisto vuodelta 2007 esittää paineen varhaisen tuen tarpeen tunnistamiseen kasvaneen parin edellisen vuoden aikana. Halua auttaa on, mutta vähäisistä resursseista kerrotaan olevan huolen: henkilökunnan jaksaminen ja osaaminen nähdään tärkeim-

mäksi, mutta työssä on paljon kiirettä suunnittelemisen ja yhteistyötahojen tapaamisen vuoksi, myös ryhmäkoot ovat maksimissa. Vaikka tukea saa myös ilman diagnoosia on lastentarhanopettajan aktiivisuuden varassa myös huomata vain itseään vähän esiin tuovat tuen tarvitsijat. Osalla tuen tarve huomataan vasta esiopetuksessa. Kielellisen kehityksen, hahmottamisen ja keskittymisen pulmien kerrotaan olevan yleisimpiä haasteista ja niiden ilmenemisen vaihtelevan yksilöittäin. Tuen tarvetta esitetään olevan yhä useammalla 2-3-vuotiaalla. Lapsen perusvalmiudet voivat olla heikot, koska vanhemmillä ei ole aikaa lapselle. Itsesäätelyn ja keskittymisen ongelmat tai alisuoriutuminen voivat johtaa lapsiryhmässä syrjäytymiseen.

Myös vuoden 2008 aineisto kertoo lasten sosiaalisten ja emotionaalisten ongelmien ja perheiden kasvatuksellisen ja muun tuen tarpeen lisääntyneen. Laaja-alainen erityislastentarhanopettaja kuvaa työssään olennaista olevan intensiivisesti lapsen, perheen ja henkilökunnan tukemisen. Lapsen toimintaa pyritään ymmärtämään havainnoinnin avulla ja tukemaan häntä välittämällä tämä tieto henkilökunnan käyttöön. Tietoisesti ja suunnitelmallisesti toimimalla varhaiskasvatuksen keinoin voidaan päivähoitoon liittää yksilöllisen ja erityisen tuen elementtejä.

Vuonna 2009 esitettiin, että päiväkodeissa on tapahtumassa kulttuurinen muutos: henkilökunta on alkanut ymmärtää kasvattajuutensa ja pedagogisen työn merkityksen tuen antamisessa. Moniammatillisella yhteistyöllä pystytään jo usein määrittämään lapsen tuen tarve. Diagnoosien ei odoteta ratkaisevan esimerkiksi ryhmäkäyttäytymisen haasteita, vaan on luotettava pedagogiseen asiantuntijuuteen. Erityispedagogiikan koulutukseen osallistumisessa esitetään tapahtuneen muutos: noin viisi vuotta aiemmin perustyöntekijät eivät olleet mukana, nyt lapsen kehityksen tukeminen on alettu nähdä jokaisen työntekijän mahdollisuutena, ei velvollisuutena. Organisaation hallitsemattoman rakenteen kerrotaan estävän täysimittaista pedagogisen osaamisen hyödyntämistä, koska henkilökunta työskentelee myös muualla kuin lapsiryhmässä. Koulutustason laskun esitetään heikentäneen lapsen kehityksen tuntemista. Koulutettujen lastentarhanopettajien ja pedagogisen osaamisen lisäämistä pidetään tärkeänä.

Työelämän ja tuotannon nähdään ohjaavan varhaiskasvatusta: lasten, vanhempien ja henkilökunnan yhteistyötä kerrotaan määrittävän työelämän tarpeet, jolloin vanhemmillä ei ole aikaa osallistua kehittämistyöhön ja lasten hoitopäivät muodostuvat pitkiksi. Yhteiskunnan arvostuksen ja luottamuksen, koko työyhteisön tukemisen ja aineellisten resurssien esitetään olevan tärkeää varhaiskasvattajien työssä jaksamisen kannalta.

Aineisto kertoo myös, että päiväkodeissa on pitkät perinteet tukea kielen ja vuorovaikutuksen kehitystä. Pelkona on resurssien vähentäminen ja puutteellinen mahdollisuus käyttää osaamista. Myös perheiden resurssien esitetään olevan entistä epätasa-arvoisemmin jakautuneita, mikä voi olla lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta riski.

Vuonna 2009 esitettiin, että varhaisessa puuttumisessa vallitsee huoli-diskurssi: ongelmia nähdään herkästi, koska henkilökunnan oma tausta on keskiluokkaisempi ja perhekeskeisempi kuin lasten, jotka edustavat koko väestöä. Olennaista olisi kriittinen reflektio. Tuen saamisen kynnyksiä on myös madallettu: ennen erityistä tukea voidaan jo auttaa lasta.

Aineisto vuodelta 2011 kertoo, että kyselyiden ja tutkimusten mukaan varhaiskasvatuksen työympäristöt ovat rankentuneet: lapset vaihtuvat paljon, verkostoituminen on lisääntynyt, yhteistyötä on enemmän vanhempien kanssa sekä palavereita ja paperitöitä, jolloin työaika lapsiryhmässä on yhä vähemmän ja lastentarhanopettajista useimmat kokevat lähes jatkuvaa kiirettä. Se heijastuu myös lapsiin levottomuutena. Myös erityisen ja tavallisen välille sijoituvia lapsia kerrotaan olevan yhä enemmän ja varhaisen tuen tarpeet tulevan huomatuiksi, mutta aikaa tuen antamiseen ei välttämättä ole. Keinoja olisi, koska Suomessa päiväkotien henkilökunta on koulutettua ja uudistushaluista. Uusille suhdeluville kerrotaan myös olevan tarvetta ja varhaiseen tukeen haluttaisiin lisää resursseja sekä joustoa. Esitetään, että jos varhainen tuki ja ennaltaehkäisy nähdään yhteiskunnassa tärkeinä, niihin panostetaan. Aikuisen ajan ja yksilöllisen tuen vaikutus lapsen kehitykseen nähdään vaikeaksi tuoda päättäjille esiin.

Myös erityislastentarhanopettajat kertovat erityisen tuen tarpeen lisääntyneen ja määrällisen kehityksen heikentäneen pedagogista osaamista. Eltot haluaisivat lisää arvostusta ja päätösvaltaa osaamisensa ja kokemuksensa hyödyntämiseksi, resursseja kuten koulutusta, aikaa yhteistyölle vanhempien kanssa sekä pienempiä lapsiryhmiä. Eltoille on odotuksia paljon, koska usein heitä on vain yksi kunnittain. Jaksamisen ja työssä pysyvyyden kannalta myös hyvä työyhteisö, ammattitaitoiset työkaverit, työnohjaus sekä selkeä struktuuri ja toimintamallit nähdään olennaisina. Palkkauksen koetaan olevan heikko työn vaativuuteen ja maisterin koulutukseen nähden. Eroa lastentarhanopettajan palkkaan ei ole riittävästi. Pelkona on, että uudet varhaiserityisopettajat eivät jaksu työssään.

6.4 Varhaiskasvatustyön menetelmäosaaminen

Varhaiskasvatusosaamiseen liittyen aineistossa kerrotaan kehitetyistä menetelmistä ja niiden hyödyistä: vuonna 2009 esitettiin Stakesin Huolen vyöhykkeiden kehittämisen tarkoituksena olleen luoda ammattilaisille yhteinen näkökulma tunnistaa omia huolia, ei leimata lapsia. Olennaista on voimavarakeskeinen, dialoginen suhde vanhempien kanssa.

Samana vuonna esiteltiin Helsingissä päiväkodin arkityöhön tuotu lisäresurssi: perheyöntekijä alueella, jossa oli paljon sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia. Varhaiskasvatus- ja sosiaalityön yhdistämisellä syntyi uusi toimintamalli, yhteisöllisen tuen ja oppimisen kehä.

Aineisto vuodelta 2009 kertoo myös, että Porvoossa huolen puheeksi ottaminen tuotiin päivähoiton rakenteisiin. Luotiin yhteiset pelisäännöt kokonaisuuden hahmottamiseksi ja helpottamaan asioihin puuttumista, lähtökohtana toiminnassa on hyvä kasvatuskumppanuus.

Vuosina 2007 ja 2011 aineistossa kerrotaan, että erityispedagogista osaamista tarvitaan, mutta että jo varhaispedagogisella perusosaamisella voidaan tehdä myös paljon. Ennaltaehkäisevään, varhaiseen ja erityiseen tukeenkin liittyen korostetaan lapsilähtöisyyttä: sensitiivisyyttä, kuuntelua, kysymistä ja kiireettömyyttä sekä perhekeskeisyyttä toiminnassa. Varhaisen tuen antamisessa ei pyritä diagnoosiin vaan tuen tarve pyritään tunnistamaan ja tukea antamaan arjessa.

Vuosina 2008, 2009 ja 2011 korostetaan hyödyllisinä pienempiä ryhmäkokoja tai edes pienryhmäjakoja. Vuonna 2008 kerrotaan myös erityistä tukea tarvitsevan lapsen oppivan parhaiten vertaiseltaan ja aikuislähtöisen oppimisen olevan heikompaa.

Aineistossa kerrottiin myös erityispedagogisista menetelmistä ja kehityshäiriöistä. Vuosina 2008, 2009 ja 2011 sensorisen integraation, ADHD:n piirteitä ja varhaisia merkkejä kielen kehityksen poikkeamia esiteltiin. Varhaiskasvatustyössä tuen antamiseksi tarjottiin erityispedagogista osaamista, menetelmiä tai niistä tehtyjä uusia oppaita tuotiin esille. Esimerksi Eskarin Arki, Kili, Askeleittain, Theraplay, Lene, Lukiseula, Ekapeli-oppimisympäristö ja tukiviittomat ovat myös perustyöhön sopivia. Myös tukitoimia työhön keskittymishäiriöisen lapsen kanssa kerrotaan kehitettävän. Seitsemän minuuttia

sadulle-menetelmällä lasten vanhemmat saatiin mukaan tukemaan lasten sanavaraston ja lukutaidon kehitystä.

7 Johtopäätökset

Tuloksissa inklusion historiaan liittyen korostuu tutkimustiedon ja toimintamenetelmien lisääntyminen varhaista ja erityistä tukea tarvitsevien lasten kohdalla sekä asenteiden muuttuminen 1980-luvulta lähtien. Viitekehysteoriassa tulee myös esiin viimeisin parinkymmenen vuoden aikana tapahtunut muutos asenteissa vammaisuutta kohtaan: Salamancan julistuksessa laajasti esiin tuotu tavoite pyrkiä kaikille yhteiseen kasvatukseen ja opetukseen. 1990-luvulla Suomessa tapahtuneet päivähoitolain muutokset osin heikensivät inklusion toteutumista, mutta samalla vuosikymmenellä siirryttiin myös subjektiivisen päivähoito-oikeuden käyttöön, joten varhaiskasvatuksen kehityksen voidaan päätellä kuitenkin kääntyneen inklusiiviseen suuntaan. (Laki lasten päivähoidosta 36/1973; Lukimat Erityisopetus n.d.)

Tuloksissa tuli esiin myös koulutusvaatimusten nousu varhaiskasvatuksen erityisopettajuutta koskien vuonna 1997. Suhosen (2009: 99- 101) tutkimus erityistä tukea tarvitsevien taaperoiden päiväkotiin sopeutumisesta osoittaa korkeammalla koulutuksella oleva myönteisiä vaikutuksia vuorovaikutuksen laatuun lapsen kanssa: lastentarhanopettajan koulutuksen saanut on sitoutuneempi toimintaan lasten kanssa kuin lastenhoitaja. Hän ohjaa lapsia vuorovaikutteisesti ja huomioi heidän aloitteitaan ja toimii mallina ja rohkaisuna lapsille. Aikuisen sitoutuneisuus tutkimuksessa taas lisäsi lasten sitoutuneisuutta toimintaan. Täten varhaiserityisopettajien maisteritasoisen koulutuksen voidaan myös ajatella lisäävän varhais- tai erityiskasvatuksen laatua suhteessa alempiin koulutustasoihin. Johtopäätöksenä on, että inklusion toteutumisen kannalta koulutautuneisuudella on myönteinen vaikutus lapsen mahdollisuuteen osallistua toimintaan.

Tuloksissa tulee esiin kuntien suuri päätösvalta ja siitä seuraava epätasa-arvo varhaisen tai erityisen tuen saamisessa. Päivähoidon rakenteet ovat toimimattomia ja myös erityislastentarhanopettajien palvelujen saaminen vaihtelee. Varhaisen tuen antamiseen ei ole selkeää toimintamallia ja lain ei nähdä kertovan tarpeeksi selvästi milloin lapsi on oikeutettu erityiseen tukeen. Siksi lakiin halutaankin muutoksia.

Myös Pihlajan (2009: 42- 53) mukaan päivähoidon inklusiivisuutta vähentää se, että päivähoitopaikka, asuinkunta ja lapsen erityisen tuen tarpeen laatu vaikuttavat tuen saamiseen. Päivähoidon rakenteista ja yhteisistä palveluista hänen mukaansa inklusii-

visuus kuitenkin löytyy. Johtopäätöksenä on se, että lainsäädäntöön tulisi saada tarkennuksia inklusion toteutumiseksi nykyistä paremmin..

Tuloksissa kerrotaan, että esiopetuksen uudistukset vastaavat lisääntyneeseen tuen tarpeeseen. Aineistossa ei tullut kuitenkaan vielä esiin, miten muutokset ovat vaikuttaneet esiopetukseen esimerkiksi opettajien näkökulmasta. Alijoen (2006: 159) mukaan esiopetuksen opettajat kokevat lisäresurssien olevan kaikkien lasten kehittymisen ja oppimisen kannalta välttämättömiä, jos erityistä tukea tarvitsevia lapsia sijoitetaan tavalliseen lapsiryhmään. Alijoen mukaan osa lapsista pystyy kuitenkin osallistumaan alkuopetuksessa yleisopetukseen, jos saa erityistä tukea koko esiopetusvuotensa ajan. Alijoen tutkimus on tehty ennen perusopetuslain muutosta vuonna 2010, mutta osoittaa tuen saamisen vaikuttavan lapsen mahdollisuuteen olla mukana yleisopetuksessa.

Varhaiskasvatustyön muutokseen liittyen tuloksissa korostuu tuen tarpeiden lisääntyminen, paine yhä varhaisemmasta tuen tunnistamisesta ja sen antamisesta. Varhaisen tuen antamisen tärkeyttä korostetaan, etteivät ongelmat ehtisi kasvaa suuriksi. Myös viitekehysteoriassa tulee esiin tuen tarpeiden lisääntyminen, johtuen osittain esimerkiksi diagnostisten keinojen tarkentumisesta, lisääntyneestä lastensuojelun tarpeesta tai kasaantuvasta huono-osaisuudesta. (Lukimat Erityisopetus n.d.)

Tulokset kertovat kuitenkin myös päivähoidon rakenteiden vaikeuttavan perustyön tekemistä ja kiireen lisääntyneen. Toimintaa tehostetaan ja resursseja pienennetään, vaikka tarve tuelle kasvaa. Varhaisen tuen antamiseksi kerrotaan tarvittavan lisää resursseja ja joustoa. Myös Pihlaja (2009: 42- 53) esittää, että inklusiivisuutta lisäävä ammatillinen osaaminen, kunnallinen resursointi ja vanhempien osallisuus toteutuvat huonosti päivähoidossa. Voidaan päätellä, että osaamista tarvitaan lisää päivähoitoon ja myös resursseja, jotta tuen tarpeita voidaan tunnistaa ja tukea antaa.

Tulosten mukaan erityislastentarhanopettajien päivähoidossa työskentelyn nähdään voivan vähentyä, jos vaikutusvaltaa ei tule lisää päätöksenteossa ja resurssit sekä palkkaus eivät parane. Jormakan (2011: 135) mukaan lapsen tarvitsema tuki voidaan sisällyttää tavalliseen päivähoitoon kun alue-elto ja elto jakavat osaamistaan henkilökunnalle ja työskentelevät kasvatustilanteissa. Jormakan mukaan alue-elton avulla kasvatushenkilöstön erityiskasvatusosaamista pystytään lisäämään ja tuomaan erityisosaamista lähemmäs lasten arkea. Inklusion toteutumisen kannalta erityislastentarhanopettajien työ on tärkeässä roolissa: he vievät erityispedagogista osaamistaan pe-

rustyöntekijöiden käyttöön, jotta lapsi saa tarvitsemaansa tukea ja voi toimia vertaisryhmässään. Johtopäätöksenä tästä erityislastentarhanopettajien kannanotot asemaansa ja työn resursseihin ovat inklusion toteutumisen kannalta merkityksellisiä asioita.

Tuloksissa esitetään varhaiskasvatustyössä hyödynnettyjä varhaiskasvatukseen ja erityiskasvatukseen liittyviä toimintamenetelmiä. Myös tulosten mukaan varhaiseen ja erityiseen tukeen voidaan myös tuoda erityispedagogista osaamista. Jormakan (2011: 135) mukaan osaamisen jakamisen ja perhelähtöisen ajattelun myötä kasvatushenkilöstö ja vanhemmat pystyvät valtaistumaan ja lapsi voi olla omassa lähipäiväkodissaan.

Henkilökunnan varhaiskasvatusosaamisen kerrotaan olevan päivähoitossa olennaista sekä ammattitaitoisten, koulutettujen työntekijöiden päiväkoteihin saamisen. Perusosaamisella kerrotaan voitavan tukea lasta ennalta ehkäisevästi, varhaisesti ja erityisesti. Päiväkodeissa on tapahtumassa kulttuurinen muutos ja pedagogisen asiantuntijuuden merkitys on alettu ymmärtää. Ennalta ehkäisevään, varhaiseen ja erityiseen tukeen liittyen myös vanhempien osallistuminen tuen tarpeen tunnistamiseen, tuen suunnitteluun ja toteuttamiseen nähdään tärkeänä. Myös (From 2010: 113- 115) tuo esiin tutkimuksessaan, että on perusteltua nostaa esille varhaiskasvatuksen asiantuntijoiden tietämys lapsuudesta, lapsen arjen toiminnasta ja osallistumisesta sekä vanhempien tasavertainen rooli lapsensa asiantuntijana.

8 Tutkimuksen luotettavuus

Kaikissa tutkimuksissa pyritään arvioimaan niiden luotettavuutta. Luotettavuuden arviointiin on kehitetty erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja. Tutkimuksen reliaaabelius tarkoittaa, että tutkimustulokset ovat toistettavissa. Mittauksen tai tutkimuksen eissattumanvaraisuus on reliaaabeliutta eli luotettavuutta. Reliaabeliutta voidaan arvioida usealla tavalla, esimerkiksi jo samaa henkilöä tutkittaessa eri tutkimuskerroilla tulos on sama tai jos kaksi arvioijaa saa samanlaisen tuloksen voidaan todeta tutkimuksen tulosten olleen reliaaabeleita. Laadullisen tutkimuksen kohdalla luotettavuutta pystytään parantamaan, jos vastaavia ilmiöitä ja selityksiä voidaan löytää myös toisista tutkimuksista. (Aaltola – Valli 2010: 61; Hirsjärvi ym. 2007: 226.)

Tutkimuksen analyysi on selostettu vaiheittain tässä raportissa ja analyysin perusteella muodostetut luokat esitely tuloksissa. Luokittelu on pyritty tekemään tutkimuskysymyksen kannalta hyödyllisimmällä tavalla. Muissa paitsi inklusion historiallinen kehitys- luokassa tarkastelin aineistoa vuositasolla, jotta lukija voisi paremmin arvioida, ovatko tekemäni johtopäätökset noin viisi vuotta kattavasta aineistosta uskottavia. Johtopäätöksissä tuloksia myös verrataan viitekehysteoriaan.

Arvioinnin kannalta olennaista on myös tutkimuksen validius eli pätevyys. Tutkimus on pätevä, jos siinä käytetyt mittarit tai tutkimusmenetelmä mittaavat juuri sitä, mitä on tarkoitus mitata. Esimerkiksi jos kyselylomakkeen kysymyksiin vastaajat ovat ymmärtäneet kysymykset eri tavalla kuin tutkija, ei tutkija voi käsitellä saamiaan tuloksia alkupe- räisen ajatusmallinsa mukaisesti, koska tulokset eivät olisi päteviä. (Hirsjärvi ym. 2007: 226- 227.)

Tässä tutkimuksessa käytän valmista aineistoa, jolloin tutkimukseni pätevyys muodostuu siitä, olenko vastannut asetettuun tutkimuskysymykseen.

Aaltola ja Valli esittävät, että laadullisessa tutkimuksessa ei välttämättä ole löydettävissä mitään selkeästi esiin nousevaa totuutta, joka voitaisiin esitellä tutkimuksen kuvauksena ja tuloksena. Laadullisesta aineistosta pystyy harvoin nostamaan esiin niin selkeitä tuloksia, että tulososassa ne voisi esitellä ilman viittauksia aiempiin tutkimustuloksiin ja teoriaan. Laadullisen tutkimuksen tekeminen on selvästi myös kirjallinen ja tutkijan tulkintojen perusteella muotoutunut tuotos, joten aineiston analyysi ja tutkimusraportti voidaan myös nähdä tutkijan henkilökohtaisena konstruktiona tutkittavana olleesta ilmi-

östä. Laadullinen tutkimus on täten luonteeltaan tulkinnallista. (Aaltola – Valli 2010: 80-81, 183.)

Ammattikorkeakoulussa tehtävät opinnäytetyöt ovat soveltavaa tutkimusta. Tutkimuksissa käytetään valmista teoreettista viitekehystä. Omassa tutkimuksessani hyödynsin teorian tietoa erityiskasvatuksen inklusiosta. Tutkimuksen johtopäätökset pohjautuvat tulosten ja teorian vertailuun. Teoriani on tutkimustietoa, jonka tulisi olla objektiivista. Ammatti- ja järjestölehdet taas edustavat jotakin näkökulmaa, joten johtopäätökset perustuvat tutkitun tiedon sekä arvolutautuneen tiedon toisiinsa vertaamiseen. Tutkimuksen vaiheittainen kuvaaminen auttaa lukijaa määrittämään, ovatko tekemäni tulokset uskottavia.

9 Pohdinta

Erityiskasvatuksen kehittymisen esittelemisen ammatti- ja järjestölehdissä kertoo mihin suuntaan varhaiserityiskasvatuksessa viimeisten vuosikymmenten aikana on menty. Samalla sillä tuodaan arvostusta nykyiselle osaamiselle liittyen korkeatasoiseen varhaiskasvatusalan koulutukseen ja tutkimukseen. Tutkimustiedon perusteella korkealaatuinen varhaiskasvatusosaaminen onkin tärkeä tekijä inklusion toteutumiseksi.

Aineistossa esitellään myös laaja-alaisen ja kiertävän erityislastentarhanopettajan työtä ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan koulutusta. Johtopäätöksenä on, että ammattilehden avulla eri ammattilaisten osaaminen halutaan tuoda paremmin esille esimerkiksi työn tunnettuuden, arvostuksen tai palkkauksen parantamiseksi. Inklusiivisuuden kannalta erityislastentarhanopettajan asiantuntijuuden tunteminen ja sen hyödyntäminen lastentarhanopettajan työn tukena on merkityksellistä.

Inklusiivisuuteen liittyen myös varhaiskasvatuksen pedagogisen asiantuntijuuden merkityksen ymmärtämistä korostetaan aineistossa. Näkökulma on pitkälti inklusiivisuuteen, nähdään että koulutetun ja osaavan henkilökunnan avulla lapselle voidaan tarjota tukea tämän tarpeiden mukaisesti hänen omassa kasvuympäristössään eli vertaisryhmässä päiväkodissa. Tosin tarve lisäresursseille ja työn paremmalle organisoinnille tulee myös esiin aineistossa. Inklusion toteutumisen kannalta molemmat ovat todennäköisesti olennaisesti työhön vaikuttavia asioita.

Aineiston mukaan varhaiseen ja erityiseen tukeen voidaan tuoda erityispedagogista osaamista. Eri menetelmiä ja niihin liittyviä oppaita esitellään aineistossa. Myös varhaisen tuen tarpeen tunnistamiseksi lukijakunnalle annetaan tietoa kehityksen häiriöstä. Inklusion toteuttamisen kannalta erityispedagogisen tiedon tuomisen joko erityislastentarhanopettajan välityksellä tai ammattilehden kautta perustyöntekijöiden käyttöön voi ajatella lisäävän inklusiivisuutta.

Viitekehysteoriani ja aineistossa esitetty tieto on opinnäytteeseeni liittyen usein yhteneväistä. Varhaiskasvatusalan nykytila ja sillä esiintyviä tarpeita inklusiivisuuteen liittyen on tuotu esille niin alan tutkimuksessa kuin myös ammatti- ja järjestölehdissä. Lehtien varhaiskasvatuksen erityiskasvatukseen liittyvät artikkelit pohjautuvat pitkälti eri asiantuntijoiden, esimerkiksi tutkijoiden haastatteluihin, joten on loogista, että samanlaisia huomioita on niin tutkimustiedossa kuin aineistona olevissa artikkeleissakin.

Ammatti- ja järjestölehtien lukijakunnan huomioiden Opettaja- ja Lastentarha-lehdessä esiin tuodut asiat voivat tavoittaa laajemman yleisön kuin varhaiskasvatusalan viimeisin tutkimus. Lehtien taustalla olevalla OAJ:lla ja LTOL ry:llä on näkyvyyttä esimerkiksi laajan levikin vuoksi, joten niiden esiin tuomat asiat voivat saada painoarvoa laajasti.

Lastentarhaopettajan työn näkökulmasta Opettaja- ja Lastentarha-lehti tuovat esiin pitkälti samaa tutkimustietoa, joka on myös varhaiskasvatusalan tutkimukseen perehtymällä löydettävissä. Tutkimustiedon laajasti esiin tuomisen voi ajatella vaikuttavan lastentarhanopettajien ja muiden varhaiskasvatusalan ammattilaisten työskentelyyn. Erityiskasvatuksen menetelmien tuominen perustyöhön ja varhaiskasvatuksen perusosaamisen merkityksen ymmärtäminen lastentarhanopettajan työssä on tärkeää, jotta inklusiivisuus toteutuisi paremmin. Lehtien tuoma tieto eri kehityshäiriöistä, menetelmistä tai uusista oppaista on myös lastentarhanopettajan työssä kehittymisen kannalta hyvä asia.

Aineiston avulla saa käsityksen lastentarhanopettajan työhön vaikuttavista varhaiskasvatusalan viime vuosien suuntauksista. On huomattavissa, että muutokset ovat hitaita ja samat teemat toistuvat eri vuosina tässä aineistossa. Ammatillisen kehityksen ja ammatti-identiteetin vahvistumisen kannalta ammatti- ja järjestölehdet tarjoavat arvokasta tietoa lastentarhanopettajan työn tueksi ja kehityksessä mukana pysymiseksi.

Erityiskasvatuksen inklusiota olisi mielekästä tutkia vielä lisää, esimerkiksi ottamalla tuloksista ja tutkimustiedosta jonkun esille tulleen asian tarkasteltavaksi ja haastatteleamalla lastentarhanopettajia saada heidän näkemyksensä tähän teemaan. Miten he esimerkiksi kokevat esitetyn tarpeen osaamisen lisäämiselle ja onko laadukasta varhaiskasvatusta jatkossa esimerkiksi mahdollista toteuttaa, jos henkilöstöresurssit eivät parane?

Lähteet

- Aaltola, Juhani – Valli, Raine (toim.) 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: PS-Kustannus.
- Alijoki, Alisa 2006. Erityistä tukea tarvitsevien lasten polut esiopetuksesta alkuopetukseen: tukitoimet ja suoriutuminen. Helsingin yliopisto, käyttäytymistieteellinen tiedekunta, soveltavan kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 270. Helsinki: Yliopistopaino.
- Alijoki, Alisa – Pihlaja, Päivi 2011. Pedagogiset rakenteet ja ratkaisut lasten erityisten tuen tarpeiden näkökulmasta. Teoksessa Hujala, Eeva –Turja, Leena (toim.): Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-Kustannus. 260-273.
- Asetus lasten päivähoidosta 239/1973. Annettu Helsingissä 16.3.1973.
- Esiopetusesite 2012. Forssa: Forssa Print. Lastentarhanopettajaliitto.
- Eskola, Jari – Suoranta, Juha 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- From, Kristine 2010. "Että sais olla lapsena toisten lasten joukossa" : substantiivinen teoria erityistä tukea tarvitsevan lapsen toiminnallisesta osallistumisesta toimintaympäristöissään. Jyväskylä studies in education, psychology and social research; 381. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hautamäki, Jarkko – Lahtinen, Ulla – Moberg, Sakari – Tuunainen, Kari 2002. Erityispedagogiikan perusteet. Vantaa: WSOY.
- Heikkilä, Matti – Välimäki, Anna-Leena – Ihalainen, Sirkka-Liisa 2007. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Toinen tarkistettu painos (2005). Oppaita 56. Helsinki: Stakes. Luettu 14.12.12.
- Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Jormakka, Päivi 2011. Se on yhteistä työtä. Alueellisen erityislastentarhanopettajan työn muotoutuminen lähipäiväkodissa. Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteen laitos, Erityispedagogiikka. Kasvatustieteen lisensiaatintyö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kontu, Elina- Suhonen, Eira 2008. Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: Yliopistopaino.
- Laki lasten päivähoidosta 36/1973. Annettu Helsingissä 19.1.1973.
- Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu Helsingissä 13.4.2007.

- Lastentarha 2013. Julkaisut. Lastentarhanopettajaliitto. Verkkodokumentti.
<http://www.lastentarha.fi/portal/page?_pageid=535,1663226&_dad=portal&_schema=PORTAL> . Luettu 20.2.2013.
- Lastentarhanopettajaliitto 2012. Verkkodokumentti.
<2012.http://www.lastentarha.fi/portal/page?_pageid=535,475665&_dad=portal&_schema=PORTAL> . Luettu 10.12.2012.
- Lukimat n.d. Kolmiportainen tuen malli. Tietopalvelu. Oppimisen arviointi. Niilo Mäki Instituutti. Verkkodokumentti. <<http://www.lukimat.fi/lukimat-oppimisen-arviointi/tietopalvelu/taustaa/kolmiportainen-tuen-malli>>. Luettu 20.2.13.
- Lukimat Erityisopetus n.d. Erityisopetuksen linjoja. Tietopalvelu. Oppimisen arviointi. Niilo Mäki Instituutti. Verkkodokumentti. <<http://www.lukimat.fi/lukimat-oppimisen-arviointi/tietopalvelu/taustaa/erityisopetuksen-linjoja#section-1>> . Luettu 20.2.13.
- Moberg, Sakari 2001. Integraation ja inklusiivisen kasvatuksen ideologia ja kehittyminen. Teoksessa Jahnukainen, Markku (toim.): Lasten erityishuolto ja –opetus Suomessa. Juva: WS Bookwell Oy. 34-48.
- Moberg, Sakari – Vehmas, Simo 2009. Eryityiskasvatuksen perusteet ja käytännöt. Teoksessa Moberg, Sakari – Hautamäki, Jarkko – Kivirauma, Joel – Lahtinen, Ulla – Savolainen, Hannu – Vehmas, Simo (toim.): Eryityspedagogiikan perusteet. Helsinki: WSOY. 47-73.
- OAJ n.d. Tietoja OAJ:sta. Verkkodokumentti. <<http://www.oaj.fi>> . Luettu 10.12.2012.
- Opettaja n.d. Info. OAJ. Verkkodokumentti.
<http://www.opettaja.fi/portal/page?_pageid=95,82039&_dad=portal&_schema=PORTAL> . Luettu 10.12.2012.
- Perusopetuslaki 628/1998. Annettu Helsingissä 21.8.1998.
- Perusopetuslain säädös 642/2010 § 16 a. Annettu Helsingissä 24.6.2010.
- Perusopetuslain säädös 642/2010 § 17. Annettu Helsingissä 24.6.2010.
- Pihlaja, Päivi 2009. Eryityisen tuen käytännöt varhaiskasvatuksessa – näkökulmana inklusio. Kasvatus 49 (2). 42-53.
- Sarajärvi, Anneli – Tuomi, Jouni 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Suhonen, Eira 2009. Eryitystä tukea tarvitsevan taaperon päiväkotiryhmään sopeutuminen : Monitapaustutkimus vuorovaikutussuhteista ja niiden rakentumisesta. Helsingin yliopisto. Käyttäytymistieteellinen tiedekunta, Soveltavan kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 304. Helsinki: Yliopistopaino.
- Varhaiskasvatuksen erityisopettaja 2007. Esite. Lastentarhanopettajaliitto.
- Viittala, Kaisu 2006. Toisin katsomisen mahdollisuus. Suomen Varhaiskasvatus ry. Peda.net. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto. Verkkodokumentti. Päivitetty 1.12.2010.

<http://www.peda.net/verkkolehti/jyu/varhaiskasvatus?m=content&a_id=43> .
Luettu 10.12.2012.

Väyrynen, Sai 2001. Miten opitaan elämään yhdessä? – Inklusion monet kasvot. Teoksessa Murto, Pentti – Naukkarinen, Aimo – Saloviita, Timo (toim.): Inklusion haaste koululle. Oikeus yhdessä oppimiseen. Jyväskylä: PS-Kustannus. 12-29.

Tutkimusaineisto

Ainasoja, Tuula 2008. Varhainen erityiskasvatus osa päiväkodin arkea. Opettaja 08 (44-45).

Komi, Tiina 2008. Tue levotonta lasta. Lastentarha 08 (5). 16-17.

Komi, Tiina 2011. Tukea esioppilaille. Lastentarha 11 (4). 25-26.

Luhtasaari, Sinikka 2009. Hylätyt huolet, autiot sielut. Lastentarha 09 (3). 18-19.

Luhtasaari, Sinikka 2009. Varhaisen puuttumisen etiikkaa. Lastentarha 09 (3). 22-23.

Luhtasaari, Sinikka 2011. Ymmärrystä aistitiedon käsittelyyn. Lastentarha 11 (4). 14-16.

Nissilä, Maija-Leena 2011. Työelämä tarvitsee erityisopettajia. Kolmoiskelpoisuus yhdellä tutkinnolla Opettaja 11 (10).

Puustinen, Marja 2007. Tuen tunnistamisen paine kasvaa. Opettaja 07 (12).

Seretin, Leena 2009. Huoli puheeksi. Lastentarha 09 (3). 20-21.

Seretin, Leena 2009. Varhainen tuki luo yhteisöllisyyttä. Lastentarha 09 (2). 26-27.

Siltamäki, Tuija 2011. Arkityö arvoonsa. Lastentarha 11 (4). 10-11.

Siltamäki, Tuija 2011. Kutsu keskusteluun. Lastentarha 11 (4). 12-14.

Siltamäki, Tuija 2009. Levoton vaan ei toivoton. Lastentarha 09 (5). 13-14.

Siltamäki, Tuija 2011. Tsemppipeukalo ja muita konsteja. Lastentarha 11 (4). 20-21.

Siltamäki, Tuija 2009. Varhainen puuttuminen kannattaa. Lastentarha 09 (5). 11.

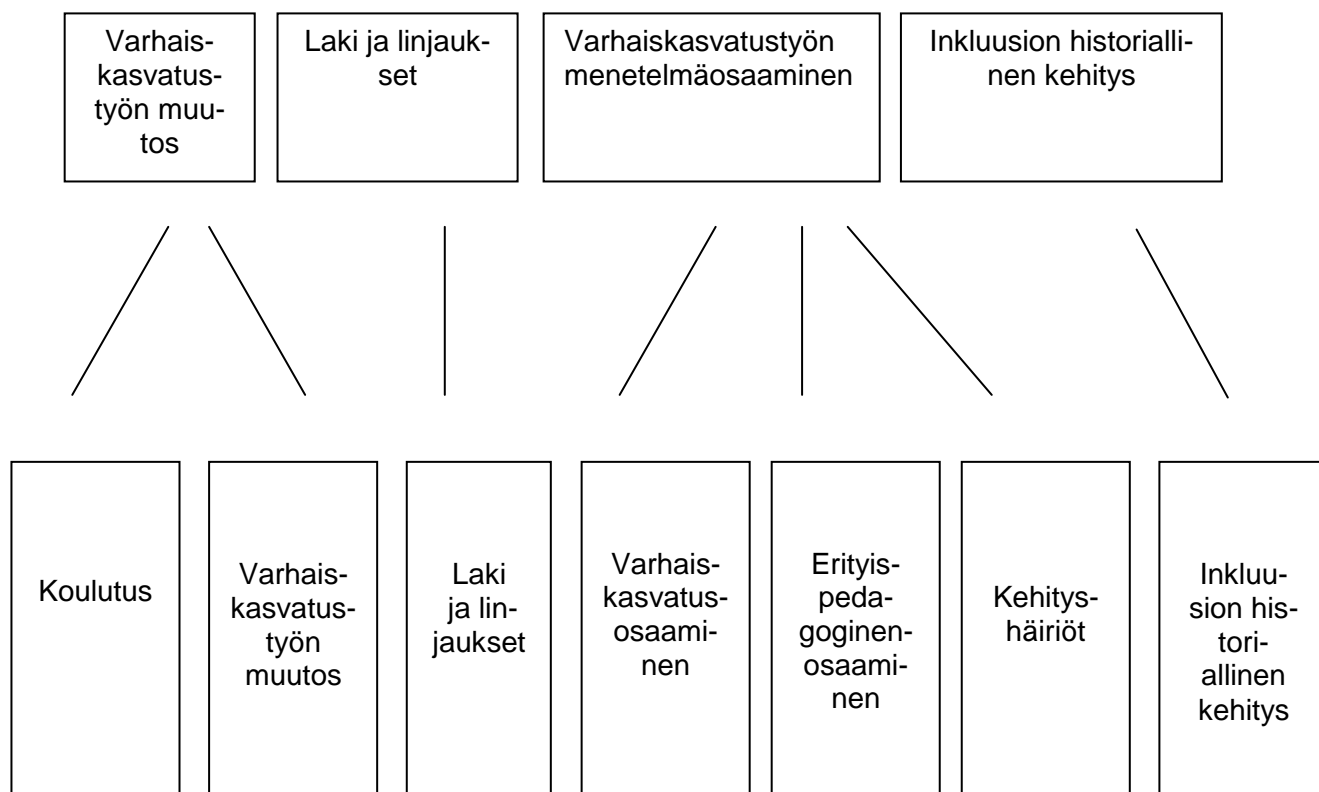
Stenberg, Tuija 2011. Jäsenkysely kertoo: Erityislastentarhanopettajat haluavat lisää vaikutusmahdollisuuksia. Lastentarha 11 (4). 22-24.

Stenberg, Tuula 2011. Satu tukee lapsen kykyä ymmärtää. Lastentarha 11 (4). 17-19.

Vilmi, Ulla-Maija 2011. Keltot varhaiskasvatuksen asiantuntijoina. Lastentarha 11 (4). 29-31.

Aineiston luokittelukaavio

Pääluokat

Alaluokat